

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף ט

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

מה הדין אם מצא ארנק בשבת?

הביאה הגמ', אדם שמצא ארנק בשבת, מכאן הוכיחו שמעשה קנין אף שאין דרך בכך מועיל. אומר הרא"ש (כאן כב) אדם שמצא ארנק בשבת אין להרימו ולטלטלו אף שחושש שמשהו אחר יקדים אותו, שהרי אמרו בגמ' שאין דרך להגביה בשבת. ואמנם יש אופנים שהתירו לומר לגוי, אך להדיא בגמ' בשבת (קנג) שבאופן שאדם בהול על ממונו ואם נאסור עליו לגמרי טלטול חפציו יבא להעביר ד' אמות ברה"ר (רסו, ז) שכל מצא מציאה לומר לגוי שיקח את חפציו וכו'. ואומר רבא שזה דווקא בכיסו שבהול ע"ז, אולם אם מוצא מציאה בשבת לא התירו לומר לגוי ולומד הרא"ש שלא היתרו לו לישראל להגביה את המציאה.

בנשמת אדם (כלל נד, ג) הוכיח שמותר להגביה בשבת מציאה, שביאר רש"י (ד"ה אין) אין דרכן מחמת הצניעות, הבין הנשמת אדם שהסיבה שלא נהגו להרים ארנק בשבת זה מחמת הצניעות, שמעו שמעיקר הדין אין איסור. אך יש באחרונים שלמדו שרש"י ביאר דבריו רק ביחס לרכיבה בעיר ולא לגבי ארנק. שיטת הרמב"ם (שבת כז, ז) שאם מצא מציאה בשבת יכול לטלטל פחות פחות מד' אמות כדי שלא יעבור על איסור טלטול. הראב"ד תמה על דברי הרמב"ם. ועיי"ש במגדל עוז מה שהשיב הרמב"ם לחכמי לונל.

אבל בהגדרה זו של טלטול פחות פחות מד' אמות יש כמה וכמה הלכות. בגמ' בשבת (קנג) מבואר שפתרון זה להוליך פחות פחות מד' אמות לא רצו לנלות מחמת כבוד שמים. והדגיש המח"ב (רסו, ז) שכל הענין האמור זה דווקא בענין הולכה ברשות הרבים שהאיסור הוא להוליך ד' אמות, כאשר מוליך פחות מד' אמות לא עובר על איסור. אולם כאשר רוצה להכניס מרשות הרבים לרשות היחיד, באיסור הכנסה מרשות לרשות אין כלל שיעור בהולכה וכל הכנסה מחייבת מדאורייתא לכן כתב שיעשה כלאחר יד.

בהולכה זו של פחות מד' אמות נחלקו הבי"ו והדרכי משה, האם צריך לשבת כל פחות מד' אמות או אף שנעצר מועיל. למעשה מפשטות הגמ' בפרק ראשון בשבת מתבאר, כאשר עומד לפוש או לנוח וכו' מבואר שנגמרה ההולכה אף שעומד. ואף שמרן בב"י הביא את הדעות שצריך לשבת בלשונו בשו"ע לא הביא חומרה זו. אולם המח"ב הביא כך, וכתב שעדיף שיעשו ע"י שני בני אדם שיעבירו מאחד לשני ואז לא צריך לא לשבת ולא להניח ע"ג קרקע.

מצא ארנק בשבת שיש בו סימן.

מה הדין אדם מצא ארנק בשבת ויש בו סימן, מצד אחד יש איסור מוקצה מדרבנן. מצד שני השבת אבידה זה דאורייתא א"כ לפי הסברא הפשוטה היה נראה שצד דאורייתא תדחה איסור דרבנן. (ויל"ע בזה בארוכה בשג"א וברע"א ס' ה' שהביא דבריו גבי טריפה דרבנן לשחטה ביו"ט)

אולם נוקטים האחרונים (חת"ס סי' פב' ועוד) שבכה"ג לא אמרו להשיב אבידה דלא זוחים איסור מחמת ממונו. אמנם בהב"ל נראה שנסאר בספק ע"ז (רסו ד"ה אסור) אולם כבר הוכיח במנחת יצחק ובשלמי יהודא בשם הגר"ש אלישיב שאין לטלטל את האבידה.

הגביה את הארנק בשבת האם זוכה?

בלשון הגמ' מבואר שאין דרך להגביה את הארנק בשבת, אולם פשוט לגמ' שאם הגביה את הארנק, אף שזה בשבת, זכה.

שאל המהרי"ץ חיות (כאן נדפס בסוף הש"ס) לפי הכלל האמור במסכת תמורה (ד, ב) "אי עביד לא מהני", כלומר דבר שאסרה תורה אם עושה לא חל, איך זוכה בארנק, הרי בזכיה בארנק עובר על איסור טלטול ועל קנין בשבת. וקושיה זו הקשה הסמ"ע (ח"ו"מ רח, ג) והביא ראיה מדברי הגמ' בכתובות (פא, ב) שאף על איסור דרבנן אומרים אי עביד לא מהני. א"כ איך זכה בארנק.

תירץ במהרי"ץ חיות, שהכלל של אי עביד לא מהני נאמר רק בדבר שאין אפשרות לעשותו באופן המותר, כאן אמרו היות ואסור לעשות את אותו מעשה אם עובר על דברי תורה ועושה, לא חל. אך בדבר ששייך לעשותו באופן המותר, אף אם עושה בצורה של איסור חל, ולכן זוכה בארנק שהרי היה יכול לזכות בו ביום חול. בט"ז (רח, א) מבואר מעט בסגנון אחר, שאין איסור בכלל בזכיה מצד עצמה, היות הוא יום שיש בו איסור לזכות ולטלטל מוקצה, בדבר כזה לא אמרו אי עביד לא מהני.

במנחת חינוך (שסא, ה) ביאר שיש הבדל בצורת האיסור הנאמר בתורה בכלל של אי עביד לא מהני. בדבר שהתורה כתבה שלא יחול המעשה שעושה, שם גם אם יעשה לא יחול. כגון, אמרה תורה "לא יחליפונו ולא ימיר אתנו" (במדבר יח, יז), מה שיעשה לא יחול. אבל איסורי שבת התורה אמרה "לא תעשה כל מלאכה" הרי המלאכה עשויה, מה שייך לומר שלא יחול, האם אדם שעבר על איסור בורר בשבת, לא חל הבריירה, הרי הדבר מבורר ועומד. דווקא באיסורי חלות התורה הגבילה את פעולת החלות. אבל בעשיה אי עביד מהני. לכן ההכנסה לרשות שבקנין והטלטול חלים לכשעצמם.

בשיעורי הגרש"ר (כאן) כתב שזכה בארנק ולא עבר על קנין כיון שאיסור קנין הוא בדרך מקח וממכר אבל בזכיה מההפקר אין איסור. ואמנם עובר על איסור מוקצה, אבל זה לא ממכר את הקנין, היות ובזמן שמטלטל את המוקצה ועובר על איסור טלטול עדיין לא זכה אלא עשה את פעולת הקנין, רק אח"כ חל הקנין ומה שעבר מקודם איסור לא מפיקו את הקנין.

איזה אשה קונה בהמה ברכיבה?

הביאה הגמ' שרוכב בעיר לא קונה, מלבד, א. ברשות הרבים, הדרך לרכוב כדי שלא יפסיקו הרבים בינו לבין הבהמה. ב. אדם חשוב אין דרכו להנהיג בהמה אלא לרכוב. ג. אשה אין בכחה להחזיק את הבהמה. ד. אדם זול שאינו צנוע שדרכו לרכוב תמיד. לגבי אשה, מבואר בדת רש"י שכל אשה קונה ברכיבה. ברשב"א הביא גירסאות שרק אשה חשובה קונה ברכיבה.

ובאמת מבואר בדברי הגמ' בתחילת מסכת פסחים (ג, א) שאין דרכה של אשה לרכב על בהמה אלא לשבת. שם בסוגיא אמרו שלעולם יספר אדם בלשון נקיה, ולכן דנה הגמ' שבאשה לא נאמר לשון רכיבה, וביאר רש"י (ד"ה בזה) שאין הגון להזכיר רכיבה ופוסק רגליים באשה. והקשו שם מחמה פסוקים שרבה רכבה על הגמל, וציפורה אשת משה רבנו רכבה על החמור, אביגיל רכבה על החמור. וביאר בגמ' שבאצל ציפורה נכתב לשון רכיבה מחמת הבהים שהם רכבו, וביאר בראש יוסף שבאמת ציפורה ישבה על החמור ולא רכבה, שמעשה רכיבה אינו מעשה צנוע, רק בלשון נכתב על הבהים שרכבו. עוד ביארו שם שבמקרים מיוחדים אשה רוכבת, אצל רבקה שרכבה על הגמל מחמת גובהו של הגמל ומחשש שמא תפול רכבה כדי שתוכל לתפוס בו בידיים וברגליים. ובמעשה אביגיל ביארו שפחדה מהלילה, או מדוד המלך או ממדרונות ההר. עולה מדברי הגמ', שמעשה רכיבה אינו מעשה פשוט לאשה, רק באופנים מסויימים היתרו ולאשה לרכב.

נושא היום: המשך רכוב ומנהיג חצר מהלכת. נפל על המציאה. זכיה לאחר.

אחד רכוב ואחד מחזיק במוסירה, זה קנה חמור וזה קנה מוסירה. יסו להביא ראיה שרכוב קונה. מעמידה הגמ' שהרכוב הוא גם מנהיג שמכה הבהמה בגופה. ודנה הגמ' ביחס למוסירה, למסקנא דעת רב אשי, שהרכוב קנה את החמור וחלק המוסירה הקרוב לחמור, והתופס במוסירה זוכה במה שבדיו, וכל השאר עדיין הפקר. רבי אבהו סבר, שהתופס במוסירה זוכה בכלה כיון שיכול בקל לנתק ולהביא אצלו, ודחו מסברא, אם חצי טלית על קרקע וחצי על עמוד וכך תפסו שניים את הטלית, האם נאמר שהמחזיק בחצי שע"ג קרקע זכה ורעהו לא כיון שיכול לנתק, בודאי יחילוקו ואין קשר למה שיכול לנתק.

דעת רבי אליעזר, שרכוב מועיל לקנין בשדה ולא בעיר, אך מנהיג מועיל בין בעיר ובין בשדה. מבואר שמועיל רכוב, מעמידה הגמ' שמדובר ברכוב שהוא מנהיג שמכה בגופה. ורכוב באופן שהוא מנהיג לא מועיל לקנין בעיר, ביאר רב כהנא היות ואין דרך לרכוב בעיר מחמת צניעות (למסקנא מדובר באדם ממוצע ובסימטה). ותמה רב אשי, אדם שיגביה ארנק בשבת בודאי שיקנה למרות שאין רגילות להגביה ארנק בשבת. א"כ אף רוכב בעיר צריך להועיל לקנין. אלא ביאר רב אשי במקח וממכר שאמר לו קנה כמנהג בני אדם, בעיר לא קונה ברכוב. אבל מציאה קונה ברכוב בעיר. אף בעיר יש אופנים שרוכב קונה, א. ברשות הרבים, הדרך לרכוב כדי שלא יפסיקו הרבים בינו לבין הבהמה. ב. אדם חשוב אין דרכו להנהיג בהמה אלא לרכוב. ג. אשה אין בכחה להחזיק את הבהמה. ד. אדם זול שאינו צנוע שדרכו לרכוב תמיד.

הסתפק רבי אלעזר, בהמה כפותה (שהיא חכצר שאינה מהלכת) שיש עליה כלים, מושך בהמה ע"מ לקנות את הכלים (באופן שהמוכר אמר לו קני), אם זוכה או לא. אם קונה את הבהמה והיא כפותה קונה אף את הכלים.

כאמור חצר מהלכת אינה קונה, אך זה באופן שהחצר מהלכת, היינו שיש בכח העצמי ללכת. אך ספינה שזזה בים, או סל של אשה שזז מחמתה, אינם מוגדרים כחצר מהלכת וזוכים בהם מדין חצר.

רכב ע"ג בהמה וראה את המציאה ואמר לחבירו שיטול עבורו, נטלה, והנוטל מתחרט (מחלוקת בגמ' אם זכה עבור עצמו או מתחילה זכה עבור חברו) ואמר שזוכה לעצמו, זכה. אולם אם כבר נתן לרואה, לא זכה.

ליקט פאה לצורך פלוני עני, לר"א, זכה העני. לרבנן, נותן לעני הנמצא ראשון. אמר עולא בשם ריב"ל, ר"א סבר שיש לו מינו שיכול להפקיר נכסיו ועתה הוא עני מחילה יכול לזכות לחבירו. ולרבנן לא אומרים שני מינו (מינו שפיקור נכסיו, ומינו שיכול לזכות לעצמו זוכה לחברו). אבל אם הזוכה הוא עני לכו"פ יוכל לזכות לעני אחר. לר"ג המחלוקת היא בזוכה עני לצורך עני. ומביא ראיה מדברי המשנה, מציאה הכל עניים אצלו ומבואר במשנה שזוכה עבור עצמו ולא עבור הרואה, המשנה תתבאר כדעת רבנן (וברישא של המשנה לא טען זכה תחילה בעבור עצמו. משא"כ בספרא). אך בעני ועני לכו"פ זוכה עבור חברו, המשנה לא רבנן ולא ר"א. עולא מבאר שהמגביה מציאה לחברו זכה חברו, רק במשנה טוען שיזכה מתחילה עבור עצמו. ודבר זה מדייק מדברי המשנה באופן שנתן לרואה ואח"כ אמר מתחילה זכיתי בזה, לא מועיל, החידוש ביחס לרישא שאמר תחילה זכיתי לעצמי.